

Terugblik GOO kennisspecial ‘Water en Bodem Sturend’ (27 juni 2023)

Op dinsdag 27 juni 2023 vond de GOO special ‘Water en Bodem Sturend’ plaats. Ruim 60 collega’s hadden zich aangemeld. Het was een gemêleerd gezelschap collega’s van onder meer gemeenten, omgevingsdiensten, waterschappen, provincie Gelderland, Vitens, adviseurs en nog meer organisaties. Dat gaf ook gelijk de integraliteit van ‘Water en Bodem Sturend’ weer. Veel organisaties en disciplines hebben een rol om het gedachtengoed van Water en Bodem Sturend handen en voeten te geven. Het vraagt een omslag in denken en doen en daaraan wilde het GOO met het organiseren van deze kennisspecial aandacht geven. Goed om te weten: in september komt er een vervolg op deze special. Daarover later meer!

We zijn ons er al langere tijd van bewust dat we aan tegen de grenzen van het water- en bodemsysteem aanlopen. Er zijn veel opgaven, waaronder woningbouw, natuur, landbouw en energie. Daarnaast zorgt het veranderende klimaat voor knelpunten, zoals lage waterstanden en wateroverlast. In de [Kamerbrief Water en Bodem Sturend](#) benoemde het kabinet dat vanwege deze ontwikkelingen water en bodem meer betrokken moeten worden bij de ruimtelijke inrichting van Nederland.

Samen aan de slag; de urgentie is groter dan ooit

Joost van Halem, programmamanager Water en Bodem Sturend bij het Ministerie van IenW, lichtte in zijn [presentatie](#) nogmaals het belang toe. Er moeten nu structurele keuzes gemaakt worden voor de toekomst van Nederland. Joost schetste dit aan de hand van een aantal voorbeelden. Zo wordt in Terneuzen nu al gekeken in hoeverre delen van de stad klimaatproof zijn en schetst men scenario’s om met verschillende klimaatontwikkelingen om te gaan. Ook in Gouda kijkt men vooruit: de vloerniveaus van woningen worden net boven het verwachte inundatieniveau van de polder gebracht. Joost van Halem benadrukte het belang van ‘samen aan de slag’. Het Ministerie van I&W bereidt daarvoor samen met de decentrale overheden een uitvoeringsstrategie voor. De urgentie is groter dan ooit. Water en bodem zijn de basis. Nationale kaders geven richting, in de regio’s vindt de invulling plaats. Dat vraagt landelijk om juridische borging, om maatregelen waarmee de regio’s verder kunnen, maar bovenal om samenwerking. Ook het meenemen van burgers en bedrijven is belangrijk: iedereen draagt bij. Zoals Joost zei: “Het is een grote opgave, we moeten het samen doen!”.

Systematiek om water en bodem bij de ruimtelijke inrichting te betrekken

Maar hoe pak je dat aan? Daarover kon Onno Roosenschoon van Wageningen Environmental Research de deelnemers veel over vertellen ([presentatie](#)). Waarbij Onno gelijk benadrukte dat de systematiek die de WUR met veel partners samen heeft ontwikkeld, geen blauwdruk is. Het is een mogelijke aanpak om ‘water en bodem sturend’ onderwerp van gesprek te laten zijn bij gesprekken over de toekomst van een gebied. Water en bodem sturend was voor de WUR overigens geen nieuw fenomeen; al vier jaar geleden bij het opstellen van de toekomstvisie NL 2120 was dat voor hen het uitgangspunt. Op basis van een ‘trendanalyse klimaat’ die was uitgevoerd, lag ‘doemdenken’ voor de hand. De WUR koos voor het uitwerken van een positief scenario voor een duurzame samenleving. Juist vanuit kansen om zaken anders op te pakken dan voorheen. Met inspiratie, lef en een gezonde portie realisme. Hoe dat kan, liet Onno zien aan de hand van een voorbeeld voor de regio Vallei en Veluwe. De eerste stap in de aanpak is het analyseren van het DNA van de regio in samenwerking met partners zoals als het waterschap, gemeenten en Vitens. Dit gebeurt met bestaande kaarten, zoals de bodemkaart, de geomorfologische kaart en grondwatermodellen uit de BRO. Het DNA van de regio wordt in beeld gebracht op een Kaart Natuurlijk Basissysteem. De kaart is een weergave van sterke punten, knelpunten en kansen in een regio, die waardevolle input geeft voor het gesprek over

de toekomst van een regio. Daarbij is het belangrijk om de dragende structuren – water, natuur en landbouw – als eerste te plannen. Zij hangen sterk samen met de ondergrond en de potentie ervan. Ga daarna pas aan de slag met keuze van locaties voor wonen, mobiliteit, recreatie en energie.

Water en Bodem Sturend: slechts vier woorden maar met een hele wereld eronder!

Samen met de waterschappen werkt Provincie Gelderland aan het betrekken van water- en bodemaspecten in de regio-arrangementen en bij de voorbereiding van het provinciaal programma voor het landelijk gebied. Theo Fonille en Paul Oude Boerrigter namen de deelnemers aan de hand van hun [presentatie](#) mee in de Gelderse aanpak. Al vanaf juni 2022 is er binnen provincie Gelderland veel aandacht voor ‘water en bodem sturend’. Provincie Gelderland heeft een [provinciaal handelingsperspectief](#) opgesteld, waarbij de zeven uitgangspunten van Water en Bodem Sturend leidend zijn. Er zijn 5 gidsprincipes opgesteld:

- zorg voor ruimte voor water;
- zorg voor voldoende water;
- zorg voor schoon water en schone bodem;
- zorg voor een vitale en efficiënt geordende bodem;
- zorg voor een groene, klimaatadaptieve gebouwde omgeving.

Er is een overzichtskaart gemaakt waarop de uitgangspunten en gidsprincipes zijn weergegeven en vertaald naar concrete maatregelen en acties. De regio-arrangementen kijken integraal naar de opgaven in een gebied en vanuit drie sturende principes: ruimtelijke kwaliteit, water en bodem sturend en brede welvaart. De overzichtskaart is input voor een brede dialoog, het is geen blauwdruk.

Voor het programma [Vitaal Landelijk Gebied Gelderland \(VLLG\)](#) is water en bodem sturend via het spoor ‘Water’ een van de pijlers. Er is voor de inbreng van deze pijler nauw samengewerkt met de waterschappen. Het delen en ontwikkelen van kennis is voor alle samenwerkende partijen een groot goed. De provincie verkent de mogelijkheid van een kennis-hub om beschikbare kennis in te kunnen zetten in gebiedsvraagstukken. Het GOO houdt jullie op de hoogte!

In september 2023 organiseert het GOO een special (‘masterclass’) over de Kaart Natuurlijk Basissysteem. Op 2 oktober 2023 staat Water en Bodem Sturend op de agenda van de bestuurlijke GOO bijeenkomst.

Je kunt de GOO special terugkijken via [deze link](#).

Vragen? Stel ze aan [Annelies de Graaf, netwerkcoördinator GOO](#).

Vragen en antwoorden

Naar aanleiding van de presentatie van IenW

Is er ook aandacht van de rol van de samenleving?

We willen vanuit het programma verbeelding toepassen over hoe je met water en bodem om kunt gaan. Een narratief is voorzien in de uitvoeringsstrategie die in voorbereiding is.

Over meerlaagsveiligheid: dit vraagt om intensiever gesprek tussen waterschap, gemeenten en veiligheidsregio.

Klopt! Partijen willen ook met elkaar aan tafel en samen stappen zetten. Het advies is ook vooral zelf aan de slag te gaan en niet af te wachten.

Het borgen van Water en Bodem Sturend: hoe moeten we ons dat concreet voorstellen?

We werken samen met gemeenten en provincies. In de andere plannen, zoals de stikstofplannen, zit water en bodem sturend verweven. Een aantal borgingsvraagstukken liggen bij het Nationaal Programma Landelijk Gebied. Een aantal zaken, bijvoorbeeld grondwater, dat zou bij provincies belegd kunnen worden.

Is er ook borging van Water en Bodem Sturend in de beleidscyclus van de Omgevingswet?

De Watertoets is onderdeel van de Omgevingswet en ook wat je met de resultaten van de toetsing doet. Er volgt een handreiking voor de Watertoets.

Zijn vergunningen mogelijk de oplossing?

Dat is nog onderwerp van gesprek. Er kan al wel een slag gemaakt worden in bewustwording.

De mogelijke trek naar het Oosten van het land uit de presentatie van de WUR : moet hierop voorgesorteerd worden?

Dit is een van de scenario's, en is een heel duur scenario. Een ander scenario, met minder hoge kosten, is aanleg van een extra waterkering in de Noordzee. In het programma NOVEX worden dergelijke scenario's meegenomen in de afweging. De uitkomsten worden daarna meegenomen als uitgangspunten voor de nota Ruimte. Het wordt een grote gezamenlijke puzzel.

In relatie tot de mogelijke trek naar het Oosten: het is relevant wat het beeld van Water en Bodem Sturend is. Er wordt best vaak geroepen dat het Oosten te droog wordt en dat we dat moeten accepteren. Terwijl veel water wordt gebruikt om polders door te spoelen tegen het indringen van zout, het veen te vernatten. Je zou ook de keuze kunnen maken om het water in Oost-Nederland te houden en de condities daar optimaal te houden. Of laat je het in de toekomst verdrogen en heb je in de verre toekomst 'niks? Daar moet nu al wel over nagedacht worden.

Dit soort discussies horen thuis op bestuurlijke tafels bij onder meer de nieuwe Nota Ruimte die gemaakt wordt. Er is niet één iemand die hier antwoorden op heeft en dat is maar goed ook.

Naar aanleiding van de presentatie van de WUR

Met welke partijen zijn de regionale visies opgesteld?

Met een team van provincie, Waterschap, Vitens en input vanuit stakeholders, van mensen in de regio. Medio juli ligt er een eerste concept. In december wordt er een presentatie tijdens de Klimaatop verzorgd.

Het aspect klimaat: hoe breng je de onzekerheden van het klimaat in?

De WUR gaat ervan uit dat het klimaat verandert: hoge temperaturen, verandering van

neerslagpatronen, etc. Met dit soort ontwikkelingen/verwachtingen houden we rekening bij het opstellen van de regionale visies.

De regionale visies en de brochure daarover volgen later. Maar we moeten nu al adviseren. Hoe kan deze kennis beschikbaar komen?

We maken gebruik van al beschikbare kaarten (bodemkaart, geomorfologische kaart en grondwatermodellen die in de BRO zitten). Er zijn al veel samenwerkingen/initiatieven binnen Gelderland, gemeenten en waterschappen zijn via die route betrokken. Er wordt regelmatig breder gecommuniceerd, via onder meer het Binnenlands Bestuur.

Hoe borg je zo'n visie in de politieke werkelijkheid?

Vanuit visie ga je terug naar het nu. Hopelijk helpt de visie om te bepalen welke kant nu uitgegaan wordt, door bewustwording te creëren tijdens het voorbereidingsproces: je moet nu handelen voor de toekomst.

Kennis van gedragswetenschappers inzetten om de menigte mee te krijgen. Is daar ook aandacht voor?

Het is zeker een aspect dat meetelt. De polarisatie is groot; het vertrouwen in de overheid staat onder druk. Burgers krijgen het een na het ander voor de kiezen. Nu werken aan de lange termijn koers en de mensen minder overvallen met de ene na de andere maatregel. Het doel moet helder zijn. Beleidsmakers hebben hierin een belangrijke rol.

Naar aanleiding van de presentatie van Provincie Gelderland

Hebben de Omgevingsdiensten ook een rol?

Ja, want daar zit veel kennis over bodem en water. Omgevingsdiensten moeten nu voor bodem al steeds meer voortouw nemen met name richting kleine gemeenten. Het zou dus goed zijn om regio-uitwerkingen/gebiedsontwikkeltrajecten ook de omgevingsdiensten te betrekken.

De rol van de natuur? Is daar ruimte voor in het VLLG?

Ja zeker, zeer nadrukkelijk zelfs. Dat is ook het geval bij de systematiek van de WUR. Vandaag de dag zou al begonnen moeten worden om het sociale systeem in te richten op basis van de dragende structuren van het natuurlijke systeem te laten vloeien. Niet andersom, zoals nu gebruikelijk is.